

Ірина Хомишин

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного та інформаційного права
khomyshyni@gmail.com

СУЧАСНИЙ СТАН СТАНДАРТИЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

© Хомишин І., 2017

Досліджено сучасний стан розроблення стандартів вищої освіти в Україні, окреслено основні принципи їх побудови. Проаналізовано нормативно-правове забезпечення стандартів вищої освіти в Україні та їх відповідність європейським стандартам вищої освіти

Ключові слова: вища освіта; стандарти вищої освіти; національна рамка кваліфікацій; рівень вищої освіти; гармонізація вищої освіти.

Ірина Хомишин

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ СТАНДАРТИЗАЦИИ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Исследовано современное состояние разработки стандартов высшего образования в Украине, определены основные принципы их построения. Проанализировано нормативно-правовое обеспечение стандартов высшего образования в Украине и их соответствие европейским стандартам высшего образования

Ключевые слова: высшее образование; стандарты высшего образования; национальная рамка квалификаций; уровень высшего образования; гармонизация высшего образования.

Irina Khomyshyn

Institute of Jurisprudence and Psychology
Lviv Polytechnic National University
Department of Administrative and Informational Law
Ph. D.

CURRENT STANDARDIZATION OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE

The article examines current condition of the development of higher education standards and highlights main principles of their construction. Normative and legal provision of higher education standards in Ukraine and their compliance with European standards of higher education are analyzed.

Key words: higher education; higher education standards; national qualifications framework; higher education level; harmonization of higher education.

Постановка проблеми. Питання освіти в Україні є одним з перших на порядку денному в Міністерстві освіти і науки України.

Сьогодні кількість розроблених стандартів вищої освіти – тих, які принаймні підготовлені науково-методичними комісіями і винесені на громадські обговорення, – становить 86 для бакалаврів і 15 – для магістрів [1].

Нові стандарти вищої освіти – це стандарти нового покоління, які повинні замінити Галузеві стандарти вищої освіти і базуються на компетентнісному підході та поділяють філософію визначення вимог до фахівця, закладену в основу міжнародного Проекту Європейської комісії “Гармонізація освітніх структур в Європі” (TUNING).

Затвердження стандартів стане кроком до виконання одразу кількох завдань вищої освіти, передбачених у Програмі діяльності Уряду. Зокрема, однією з цілей є реальна академічна автономія ВНЗ, яка, серед іншого, надає вишам можливість самим розробляти освітні та освітньо-наукові програми. І саме стандарти вищої освіти стануть для університетів орієнтиром того, чого конкретно вимагає держава від їхньої діяльності.

Аналіз дослідження проблеми. Проблема стандартизації вищої освіти є предметом дослідження багатьох вчених. Окремі аспекти окресленої проблематики знайшли відображення у працях В. Л. Петренко, Н. Г. Ничкало, С. У. Гончаренко, Б. С. Гершунський, В. С. Ледньов, В. І. Байденко, Н. О. Селезньова, В. М. Соколов та інших.

Метою цієї статті є дослідження сучасного стану розроблення стандартів вищої освіти в Україні та окреслення основних принципів їх побудови.

Виклад основного матеріалу. Одним із завдань для здійснення прориву у національній системі освіти є Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р., яка ще у 2013 р. визначила розроблення стандартів вищої освіти, зорієнтованих на компетентнісний підхід, узгоджених із новою структурою освітньо-кваліфікаційних (освітньо-наукових) рівнів вищої освіти та з Національною рамкою кваліфікацій [2].

Це завдання забезпечується низкою нормативних документів, зокрема Законом України “Про вищу освіту” [3], Національною рамкою кваліфікацій [4] та, безпосередньо, методичними рекомендаціями щодо розроблення стандартів вищої освіти [5], які є ключовими документами для розробників нових стандартів.

Закон України “Про вищу освіту” розмежував поняття “стандарти освітньої діяльності” та “стандарти вищої освіти”. Законодавець визначив стандарти освітньої діяльності як сукупність мінімальних вимог до кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення освітнього процесу вищого навчального закладу [3].

Згідно зі статтею 10 Закону України “Про вищу освіту” під стандартом вищої освіти розуміють сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності [3].

Вчені, визначаючи стандарти освіти, також роблять акцент на результатах навчання, Н. Г. Ничкало наголошує, що нормативність стандарту полягає у чіткому, детальному окресленні результатів навчання й виховання (як на рівні змісту освіти, так і на рівні вимог до підготовки учнів)[6, с. 167]. Аналогічну думку висловлює В. І. Байденко: освітній стандарт як соціальна норма життєздатний тільки завдяки своїй спрямованості на результати навчання – характеристики особистісних “приростів” з погляду забезпечення ефективної життєдіяльності особистості в соціумі та підвищення потенціалу її самореалізації і компетенції у межах загальної та професійної культури, моралі, духовності та соціальної відповідальності [7, с. 228].

Отже, освітній стандарт є сукупністю соціальних норм – вимог до рівня освіченості, підготовленості випускника, власне до освітньої системи.

Стандарти вищої освіти є основою нормативної бази функціонування системи вищої освіти і спрямовані на досягнення оптимального ступеня упорядкування діяльності у сфері вищої освіти.

Стандарт вищої освіти визначає такі вимоги до освітньої програми:

- 1) обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти;
- 2) перелік компетентностей випускника;
- 3) нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання;
- 4) форми атестації здобувачів вищої освіти;
- 5) вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти;
- 6) вимоги професійних стандартів (у разі їх наявності) [3].

Законом визначений розробник стандартів – це центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки. Розроблення стандартів здійснюється з урахуванням пропозицій галузевих державних органів, до сфери управління яких належать вищі навчальні заклади, і галузевих об'єднань організацій роботодавців. Затверджує стандарти вищої освіти центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки за погодженням з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

Стандарт розробляється для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій і використовується для визначення та оцінювання якості змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів (наукових установ) [3].

Національна рамка кваліфікацій – це системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів.

У сучасному світі рамки кваліфікацій стають інструментом публічної політики, що сприяє:

- ефективній взаємодії систем освіти та ринку праці;
- розвитку мобільності як у географічному, так і у професійному контекстах;
- забезпеченню належної компетентності та конкурентної спроможності особистості

впродовж життя

У Європейському просторі вищої освіти рамки кваліфікацій запроваджуються на загальноєвропейському та національному рівнях та поділяються на:

- Європейські метарамки кваліфікацій (Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти [8] та Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя [9]);
- Національні рамки кваліфікацій, які повинні охоплювати усі освітні кваліфікації (кваліфікації вищої освіти) у національній системі освіти.

Окрім порівняння та зіставлення кваліфікацій у межах однієї національної системи кваліфікацій, національні рамки кваліфікацій слугують інструментом для зіставлення кваліфікацій, здобутих у різних країнах, через загальноєвропейські рамки кваліфікацій.

Закон України “Про вищу освіту” законодавчо закріплює зіставлення рівнів вищої освіти та відповідних кваліфікацій вищої освіти з кваліфікаційними рівнями НРК та створює правове підґрунтя для практичного впровадження Національної рамки кваліфікацій у стандарти вищої освіти.

Національна рамка кваліфікацій в Україні спрямована на:

- 1) введення європейських стандартів та принципів забезпечення якості освіти з урахуванням вимог ринку праці до компетентностей фахівців;
- 2) забезпечення гармонізації норм законодавства у сфері освіти та соціально-трудових відносин;
- 3) сприяння національному і міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні;
- 4) налагодження ефективної взаємодії сфери освітніх послуг та ринку праці [10].

Від прийняття Закону України “Про вищу освіту” до реального втілення його положення щодо стандартів вищої освіти пройшло три роки. У цьому напрямі зроблено реальні кроки, які наблизили розроблення і затвердження стандартів вищої освіти.

На виконання статті 13 Закону “Про вищу освіту” Міністерство освіти 11.09.2015 р. затвердило “Положення про Науково-методичну раду Міністерства освіти і науки України”, у якому діяльність Науково-методичної ради визначена як одна з форм спільної участі представників держави, роботодавців та їх об'єднань, навчальних закладів, наукових установ, академій, професійних асоціацій та експертів у розробленні методології та змісту освіти, формуванні

стандартів освітньої діяльності та стандартів освіти, впровадженні сучасних педагогічних та інформаційних технологій, поширенні кращих практик освітньої та методичної діяльності навчальних закладів [11].

Основними робочими органами секторів Науково-методичної ради є науково-методичні комісії. Комісіям, як робочим органам НМР, відводиться особливо важлива роль – розроблення стандартів вищої освіти для усіх рівнів вищої освіти зі всіх спеціальностей.

Законом “Про вищу освіту” на Науково-методичну раду покладено розроблення методології, методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів освітньої діяльності та стандартів вищої освіти.

Окремим кроком на шляху модернізації вищої освіти було затвердження Постановою КМУ від 29.04.2015 р. № 266 [12] нового переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти. Замість 48 галузей знань, 144 напрямів та понад 500 спеціальностей попередніх переліків введено 27 галузей знань і 114 спеціальностей. При цьому вищі навчальні заклади самостійно вибирають спеціалізації, що дає їм можливість гнучко реагувати на потреби ринку праці.

Наказом МОН України від 01.06.2016 р. № 600 затверджено методичні рекомендації щодо розроблення та введення у дію стандартів вищої освіти, у яких наголошувалось, що “нові стандарти вищої освіти є наступним поколінням стандартів і замінюють собою Галузеві стандарти вищої освіти (ГСВО), які розроблялись у 2002–2014 р. відповідно до законодавства. Стандарти базуються на компетентнісному підході і поділяють філософію визначення вимог до фахівця, закладену в основу Болонського процесу та в міжнародному Проекті Європейської Комісії “Гармонізація освітніх структур в Європі” (Tuning Educational Structures in Europe, Tuning)”[13].

Гармонізація вищої освіти на рівні різних національних систем (зокрема, української національної системи з європейськими) необхідна для вирішення проблеми порівнюваності різних освітніх програм на національному та місцевому рівнях в умовах їх різноманітності. Важливою рисою цього підходу, який реалізується в європейському масштабі в межах проекту Tuning [14], є не намагання досягти однотипності та уніфікувати різні європейські підходи до вищої освіти, а пошук точок прив’язки, зближення та спільного розуміння. Ця проблема вирішується за допомогою визначення кінцевих результатів навчання та компетентностей, які слугують точками прив’язки на рівні предметних областей, що робить освітні програми порівнюваними та сумісними.

Затверджена Методичними рекомендаціями структура стандартів вищої освіти передбачає принципове акцентування на питаннях формування в університетах внутрішніх систем забезпечення якості вищої освіти. Вищі повинні сформуванати систему забезпечення якості освіти, на принципах автономності у виборі власних форм, методів, підходів та інструментів, необхідних для реалізації зазначених цілей. Крім традиційних інструментів забезпечення якості, стандартами передбачена необхідність моніторингу та перегляду освітніх програм, щорічне оцінювання учасників освітнього процесу, інформатизація забезпечення освітнього процесу, запобігання академічному плагіату.

Сектором вищої освіти Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України схвалено Порядок розгляду проектів стандартів вищої освіти та їх затвердження (протокол від 22.11.2016 р. № 9), який визначає загальні засади процедури розгляду та затвердження стандартів вищої освіти [15].

В основу нової парадигми стандартизації освіти закладено нові ідеологічні засади вищої освіти. Стандарти вищої освіти повинні проектувати, дотримуючись таких принципів:

1. Академічної автономії. Академічні права вищого навчального закладу, що визначають його автономію, не можуть бути обмежені іншими законами чи нормативно-правовими актами.
2. Децентралізації проектування стандартів вищої освіти.
3. Компетентнісного підходу, що потребує якісного професійного менеджменту та забезпечення наукових засад у проектувальній діяльності стандартів вищої освіти.
4. Забезпечення та поваги до академічних свобод викладачів і студентів.
5. Проектування освітніх стандартів з орієнтацією на професійні компетенції та розбудову кар’єри майбутнього фахівця.

6. Академічної мобільності викладачів та студентів.
7. Формування інституційного середовища стейкхолдерів (групи впливу) як коаліції учасників розвитку освітньої політики університету.
8. Орієнтації на якість освіти.
9. Міжнародного компонента.
10. Гнучкості освітніх програм.

Висновки. Отже, стандарти освіти відіграють ключову роль у національній системі освіти, тип якої залежить від політичних, соціально-економічних умов, традицій певної країни. Своєю чергою, тип системи освіти впливає на функції, вид та структуру освітніх стандартів. Затвердження нових стандартів вищої освіти в Україні стане вагомим внеском у розвиток сучасної вищої освіти.

Отже, сьогодні створена нормативна база, сформовані науково-методичні комісії та реалізуються заходи із розроблення стандартів вищої освіти. Завершується їх громадське обговорення і погодження. За умови правильного та ефективного використання ідеологічних підходів до формування стандартів вищої освіти результатом стане підвищення рівня якості вітчизняної освіти, наближення її до потреб суспільства та ринку праці, успішна інтеграція до європейського освітнього простору.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Новини Міністерства освіти і науки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2017/01/16/uprodovzh-czogo-roku-mon-planue-zatverditi-yakisno-novi-standarti-vishhoji-osviti/>*
2. *Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25.06.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>*
3. *Про вищу освіту: Закон України: від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.*
4. *Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-n>*
5. *Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.06.2016 № 600 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/reforma-osviti/naukovo-metodichna-rada-ministerstva/metodichni-rekomendaciyi.html>.*
6. *Державні стандарти вищої освіти: теорія і методика / за ред. Н. Г. Ничкало. – Хмельницький: ТУП, 2002. – 334 с.*
7. *Байденко В. И. Образовательный стандарт. Опыт системного исследования / В. И. Байденко. – Новгород : НовГУ им. Ярослава Мудрого, 1999. – 440 с.*
8. *The framework of qualifications for the European Higher Education Area. – URL: <http://www.ehea.info/Uploads/Documents/QF-EHEA-May2005.pdf>.*
9. *Framework for lifelong learning // Official Journal of the European Union. – 2008. – C111/01. – URL: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:111:0001:0007:EN:PDF>.*
10. *Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1341 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>*
11. *Положення про Науково-методичну раду Міністерства освіти і науки України: Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.09.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2015-09-17/4402/2-nmon-922.pdf>*
12. *Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Постанова КМУ від 29.04.2015 № 266 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF>.*
13. *Про затвердження та введення в дію Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти: Наказ МОН України від 01.06.2016 № 600 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/about-ministry/normative/5555->*
14. *Вступне слово до проекту Тьюнінг – гармонізація освітніх структур в Європі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/documents/General_Brochure_Ukrainian_version.pdf*
15. *Порядок розгляду проектів стандартів вищої освіти та їх затвердження: схвалено сектором вищої освіти Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України (протокол від*

REFERENCES

1. *Novyny Ministerstva osvity i nauky* [News of the Ministry of Education and Science]. Available at: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2017/01/16/uprodovzh-czogo-roku-mon-planue-zatverdit-yakisno-novi-standarti-vishhoyi-osviti/>
2. *Pro Natsional'nu stratehiyu rozvytku osvity v Ukrayini na period do 2021 roku: Ukaz Prezidenta Ukrayiny vid 25.06.2013* [On the National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2021: Presidential Decree dated 25.06.2013]. Available at : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
3. *Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrayiny: vid 01.07.2014 No 1556-VII* [About higher education: Law of Ukraine: from 01.07.2014 № 1556-VII]. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. *Pro zatverdzhennya Natsional'noyi ramky kvalifikatsiy: Postanova kabinet ministriv Ukrayiny vid 23 lystopada 2011 r. No 1341* [On Approval of the National Framework of Qualifications: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated November 23, 2011 No. 1341]. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-p>.
5. *Metodychni rekomendatsiyi shchodo rozroblennya standartiv vyshchoyi osvity: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny vid 01.06.2016 No 600* [Methodical recommendations for the development of higher education standards: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated June 1, 2016 No. 600]. Available at: <http://mon.gov.ua/activity/education/reforma-osviti/naukovo-metodichna-rada-ministerstva/metodichni-rekomendaciyi.html>.
6. *Derzhavni standarty vyshchoyi osvity: teoriya i metodyka* [State Higher Education Standards: Theory and Methodology]. Za red. N. H. Nychkalo. Khmel'nyts'ky: TUP Publ., 2002. 334 p.
7. Baidenko V. I. *Obrazovatel'nyi standart. Opyt sistemnogo issledovaniya* [Educational standard. Experience of system research]. Novgorod : NovGU im. Yaroslava Mudrogo Publ., 1999. 440 p.
8. *The framework of qualifications for the European Higher Education Area*. Available at: <http://www.ehea.info/Uploads/Documents/QF-EHEA-May2005.pdf>
9. *Framework for lifelong learning // Official Journal of the European Union*. 2008. C111/01. Available at: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:111:0001:0007:EN:PDF>.
10. *Pro zatverdzhennya Natsional'noyi ramky kvalifikatsiy: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 23.11.2011 No 1341* [On Approval of the National Framework of Qualifications: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated November 23, 2011 No. 1341]. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>
11. *Polozhennya pro Naukovo-metodychnu radu Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny vid 11.09.2015 r.* [Regulation on the Scientific and Methodological Council of the Ministry of Education and Science of Ukraine: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 11.09.2015]. Available at: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2015-09-17/4402/2-nmon-922.pdf>
12. *Pro zatverdzhennya pereliku haluzey znan' i spetsial'nostey, za yakymy zdiysnyuyet'sya pidhotovka здобувачив vyshchoyi osvity: Postanova KMU vid 29.04.2015 No 266* [On Approval of the List of Fields of Knowledge and Specialties under which Higher Education Institutions are Prepared: CMU Decree No 296 of 29.04.2015]. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF>.
13. *Pro zatverdzhennya ta vvedennya v diyu Metodychnykh rekomendatsiy shchodo rozroblennya standartiv vyshchoyi osvity: Nakaz MON Ukrayiny vid 01.06.2016 No 600* [On Approval and Introduction of Methodical Recommendations on the Development of Higher Education Standards: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated June 1, 2016 No. 600]. Available at : <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/5555->
14. *Vstupne slovo do proektu T'yuninh – harmonizatsiya osvitnikh struktur v Yevropi* [Welcome to Tuning Project – Harmonization of Educational Structures in Europe]. Available at: http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/documents/General_Brochure_Ukrainian_version.pdf
15. *Poryadok roz'hlyadu proektiv standartiv vyshchoyi osvity ta yikh zatverdzhennya: skhvaleno sektorom vyshchoyi osvity Naukovo- metodychnoyi rady Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny (protokol vid 22.11.2016 No 9)* [Procedure for consideration of draft standards of higher education and their approval: approved by the higher education sector of the Scientific and Methodological Council of the Ministry of Education and Science of Ukraine (Minutes dated November 22, 2014 No. 9)]. Available at: http://mon.gov.ua/content/Osvita/metod_rek/1003201711.pdf

Дата надходження: 20.06.2017 р.